

підкреслити емоціональну силу мистецтва музики, якій у творенні образу Насті належить основна роль. Опис звучання мелодії виконує функцію ліричного коментаря, що по-новому освітлює людські переживання. Водночас можна припустити, що авторка сподівалася на різнобічні знання читача, на розуміння художнього тексту не лінійно, а багатовимірно, тобто спонукає до співпраці. Текст програмує такого інтерпретатора, який володіє певною компетенцією, здатний розкрити множинність значень тексту. Ідеться про те, що введення до тексту романсу Р. Шумана на слова Г. Гейне, згадка про поета С. Надсона логічно вмотивовані, покликані відкрити спектр широких асоціацій поза межами нарису й водночас апелюють до почуттів, емоцій читача.

Література

1. Енциклопедія постмодернізму / За ред. Ч. Вінквіста та В. Тейлора; Пер. з англ. В. Шовкун; Наук. ред. пер. О. Шевченко.– К.: Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2003.– 503 с.
2. Житомирский Д. Шуман Р. Очерк жизни и творчества.– М.: Музыка, 1964.– 880 с.
3. Кулінська Л. Проза Лесі Українки.– К.: Вища шк., 1976.– 168 с.
4. Постмодернизм. Энциклопедия.– Минск: Интерпрессервис; Книж. дом, 2001.– 1014 с.
5. Українка Леся. Зібр. тв.: У 12 т.– Т. 2.– К.: Наук. думка, 1975.
6. Українка Леся. Зібр. тв.: У 12 т.– Т. 7.– К.: Наук. думка, 1976.
7. Франко І. Зібр. тв.: У 50 т.– Т. 13.– К.: Наук. думка, 1978.
8. Шуман Р. Письма. В 2 т.– Т. 1. (1817–1840). / Пер. с нем. А. А. Штейнберг; Ред. пер. Н. А. Темчиной; Вст. ст., комм. Д. В. Житомирского.– М.: Музыка, 1970.– 720 с.

УДК 821.161.2–1.09.

Лариса Семенюк

КУРЙОЗНІ ВІРШІ ІВАНА ВЕЛИЧКОВСЬКОГО: ЄДНІСТЬ ЗМІСТУ Й ФОРМИ

Твори визначного майстра українського курйозного віршування Івана Величковського проаналізовано в єдності змісту й форми. Наголошено на тому, що курйозна форма у віршах поета слугує символічним кодом для передачі християнського змісту та філософських проблем епохи бароко.

Ключові слова: бароко, курйозні вірші, поетична форма, “внутрішній” зміст, синтез.

Semenyuk L. The Funny Verses by Ivan Velychkovsky: the Unity of Meaning and Form. The pieces written by the great artist of ukrainian funny poetry Ivan Velychkovsky are analysed according to the principle of the unity of their meaning and form. It is stressed that the funny form of the poet's verses server as a symbolic code for conveying a christian sense and philosophical problems of the baroque.

Key words: the baroque, funny verses, poetical form, "inner sense", synthesis.

В українській літературі явище синтезу мистецтв уперше яскраво заявило про себе в епоху бароко, коли великого поширення набуло т. зв. курйозне віршування ("*carmina curioso*"). Це було викликано як західноєвропейськими впливами, так і навчальними цілями, адже курйозні вірші як важкі словесні вправи, що "розвивали у школярів версифікаційну майстерність, кмітливість, винахідливість, дотепність" [2, 341], були включені до навчальних курсів поезики.

Загальноновизнаним майстром українського курйозного віршування вважається Іван Величковський. Хрестоматійними стали слова В. Колосової і В. Крекотня, які в передмові до видання "Іван Величковський. Твори" (К., 1972) писали: "Іван Величковський – поет дуже цікавий. Саме поет, а не віршописець. Бо наділила його природа щирою іскрою художнього таланту – здатністю зірко вдивлятися у світ, гостро і парадоксально осмислювати його, відливати свої думки у місткі асоціації, колоритні образи, влучні дотепи. Віртуозно володіючи словом і віршем, він любляв експериментувати, шукати і розробляти нові й незвичні літературні форми" [3, 17].

Наукове вивчення курйозних віршів І. Величковського, започатковане працями Д. Чижевського та С. Маслова, у наш час успішно продовжене студіями К. Борисенко, О. Ткаченко, В. Шевчука. Попри це, творчість поета потребує глибшого осмислення в плані синтезу змісту й форми. На потребу наукових досліджень у цьому напрямі вказували ще в 70-х роках минулого століття В. Колосова і В. Крекотень. Головну ваду перших спроб історико-літературних досліджень спадщини І. Величковського вони вбачали "в розриві змісту і форми" [3, 27]. За таких підходів одні дослідники вважали курйозну форму не відповідною для вираження християнського змісту, інші ж – ігнорували зміст, високо підносячи майстерність, техніку, себто формальні ознаки творчості. Відтак завдання подальшого вивчення творчості поета, на думку дослідників, полягає в тому, "щоб збагнути оформлений зміст і наповнену змістом форму" [3, 36]. При цьому під

змістом вони розуміли не лише зовнішню оболонку (релігійне наповнення) текстів, але і їх внутрішню сутність (соціальну, історичну, філософську), осягнення якої приведе до істинного розуміння поезії митця.

Сучасні дослідники, намагаючись усебічно розкрити творчий феномен І. Величковського, дедалі частіше демонструють саме такий підхід до його творчості. Однак курйозні вірші поета в такому аспекті осмислені поки що недостатньо. Тому **завдання цієї статті** – розглянути курйозні вірші І. Величковського в єдності змістових і формальних ознак з тим, щоб розкрити “внутрішній” зміст творів, що склали поетичну збірку “Млеко, от овцы пастыру належное” (1691 р.).

У доробку І. Величковського, зокрема в його збірці “Млеко”, знаходимо майже всі різновиди курйозних віршів. Автор супроводжує їх теоретичними коментарями (дає визначення для кожної зі “штучок поетицьких”) та настановами практичного характеру. Сучасні вчені вважають “Млеко” не лише збіркою віршів, а й своєрідним підручником віршування, який допомагав зрозуміти всі тонкощі цієї науки.

Проте “Млеко” – це не лише майстерно скомпонована добірка курйозних віршів, що демонструє технічне вміння автора. За словами К. Борисенко, “це спроба знайти за допомогою мови шляхи виходу зі скрутних екзистенційних ситуацій, де за провідницю чистим душею править Божа Мати” [2, 343]. Не випадково вірші, що ввійшли до збірки (або “труды поетицкіє”, як пише автор), складені ним “во честь преблагословенной дѣвы Маріи” [1, 69].

Прикметно, що І. Величковський, звертаючися до читача у традиційній передмові, вимагав немалих зусиль для розуміння його “штучок поетицьких”. “Це зауваження, – як слушно зауважив В. Шевчук, – досить дивне, бо автор докладно роз’яснює в ремарках, як треба «поетицькі штучки» розгадувати, отже, не йдеться тут саме про розгадку словесних ребусів” [8, 9]. Учений вважає, що тут натякається на підтекст, себто на той “внутрішній”, глибинний зміст, про який писали В. Колосова і В. Крекотень.

Спробуймо під таким кутом зору “прочитати” курйозні вірші поета, розпізнаючи їх прихований зміст.

Збірка Величковського відкривається віршем “Ехо”, побудованим у формі діалогу Бога зі старозавітним Адамом про причини й наслідки його первородного гріха. Вірш нагадує луну, ехо не лише з

формального боку (два склади кожного парного рядка повторюють кінцеві склади рядка попереднього), а й за змістом: Адам у своїх відповідях Богу ніби повторює його слова. Однак “внутрішній” зміст цих питань і відповідей значно глибший: поет нагадує, що первородний гріх Адама і Єви відгукується, неначе луна, на кожному із нас. Відтак людина, спокутуючи провину праотців, приречена на тяжкий земний труд, страждання і смерть. Проте вона не повинна втрачати надію на вічне життя, дароване їй Богом через жертву Христа і його матері. Глибокий екзистенційний смисл містять заключні рядки вірша:

- *Откуда же жизнь паки начнете взымати?*
– *Мати.*
- *Мати, чаю, отродит вас, як смерть Христова?*
– *Ова.*
- *Плодом ли пречистыя матере ожисте?*
– *Исте.*
- *О бы и нас спасл тот плод дѣвья утробы!*
– *О бы [1, 72].*

Як бачимо, “Ехо” для поета – це не тільки вдало апробована поетична форма, це ще й спроба в такий спосіб нагадати людині про її долю-приречення, що є наслідком гріхопадіння, та спроба пошуку (за допомогою ехо, що є голосом самого Господа) порятунку й вічного спасіння. К. Борисенко з цього приводу пише: “Розпочинаючи збірку цим віршем, автор хотів пояснити, що в його книзі можна знайти відповіді про причини людських злигоднів та про шляхи подолання земних негараздів” [2, 346].

І. Величковський майстерно розробив різні види “раків” – літеральний, словний, прекословний. На думку вчених, “рак – це втілена в художній творчості ідея симетрії” [2, 344]. Слово “симетрія” вживається в нашій мові принаймні у двох значеннях. З одного боку, під симетричністю ми розуміємо врівноваженість, пропорцію, гармонійне поєднання окремих частин цілого. З другого – “термін «симетрія» вживається в більш строгому значенні й може бути визначений математично: симетричність просторових образів чи явищ означає їх інваріантність (незмінність) щодо різних перетворень симетрії” [2, 344]. Висока точність, якої вимагає симетрія в такому розумінні в літературі є рідкісним явищем. Дзеркальну симетрію правого й лівого бачимо лише в паліндромі (ракові літеральному). Тут Свята Діва говорить про себе:

*Мене ради на радість Богом міру данна
Анна во дар бо имя ми обрадована,
Анна дар и мні сінь міра данна,
Анна ми мати и та ми манна,
Анна пита мя я мати панна [1, 73].*

Цей вірш містить у собі власне дзеркальне відображення. На думку К. Борисенко, “він має таємниче значення, адже дзеркало є входом до містичного світу, потрапити куди вдається лише не багатом утаємниченим” [2, 345]. Дзеркальна симетрія тут проявляється не лише формально. На нашу думку, читач повинен був у цьому творі, ніби у дзеркалі, побачити себе, як одну із ланок єдиного духовного ланцюга: мати Анна – Мати Божа – Ісус – людина.

Як слушно помітив В. Шевчук, у ремарці до цього твору не подається повне розшифрування всіх його секретів: “не всі рядки читаються навпаки, але деякі читаються як рак словесний”, складаючи ніби “вірш у вірші” [8, 10] – ідеться тут про Богородицю вже без Анни. Завдання читача полягало в тому, щоб розгадати цей секрет, побачити за вишуканою формою вірша насамперед особу Богородиці. Не випадково поет рядом художніх засобів підкреслює її велич (“О мати великая аки лев”), святість (“ты – з святѣйших лика”) та нетлінність (“Марія в небѣ и по смерти жива”).

Окрім рака літерального, І. Величковський послуговується раком словним, тобто віршем, “которого не лѣтеры, але слова вспак читаються” і раком прекословним – віршем, “которого слова, вспак читаються, противный текст выражают”. Зовнішній релігійний зміст рака словного зводиться до протиставлення величі та смирення Діви Марії:

*Высоко дѣва ест вознесена,
Глубоко яко бяше смиренна [1, 73].*

У підтексті цього вірша прочитується настанова читачеві досягти духовної величі через християнське смирення.

“Прекословний рак” у Величковського складається з реплік двох біблійних осіб – Богородиці й Авеля. Перша є втіленням християнських чеснот, другий – носій поганського світобачення. Відтак Богородиця закликає читача:

*Со мною жизнь не страх смерти,
Мною жити не умерти [1, 74].*

Коли цей текст прочитати справа наліво, то він стає словами винуватиці гріхопадіння, праматері Єви:

*Умерти, не жити мною,
Смерти страх, не жизнь со мною [1, 74].*

У другій частині вірша слова Авеля про велику жертву язичницькому богу, прочитані в зворотному порядку, відображають підступність намірів Каїна.

“Внутрішній” зміст цього вірша звернутий до тих, хто перебуває в пошуках істини. Іван Величковський стверджує, що земне життя людини набуває смислу тоді, коли воно осяяне світлом Богородиці; і навпаки, втрачає свій сенс, позбавлене християнських ідеалів (як у випадку з Каїном і Авелем).

Різновидом “штучок поетицьких” в Івана Величковського є “чворогранистий” вірш, у якому “так вздлуж, яко и вшир един же текст выражається” [1, 74]. Увага поета до геометричної форми квадрата не випадкова, адже він символізує “досконалість, незмінність, інтеграцію, ...божественний прояв у творінні” [5, 131]. Близько до цього, але дещо послаблене значення має і прямокутник. У вірші звучить думка про досконалість Божого творіння, завдяки якому Діва Марія стала не тільки матір’ю Божого Сина, а й його заступницею, а відтак – і захисницею всього людського роду (“*представ за ны зъло смѣло*”).

“Згожаючійся” вірш І. Величковського, як і ряд інших, заснований на бароковому контрасті. Форма цього вірша передбачає наявність таких спільних слів у середньому рядку, які підходять до тексту попереднього і наступного рядка:

<i>Марія</i>	<i>без</i>	<i>та</i>	<i>в рай водит.</i>
<i>Єст</i>	<i>грѣха</i>	<i>души</i>	
<i>Арїя полн</i>	<i>той</i>	<i>в ад сводит</i>	[1, 74].

Арїй – це александрійський священик, який учив, що Ісус Христос не “єдиносущий”, а лише “подобосущий” Богові-Отцеві, тому він створений, а не вічний [7, 373]. У контексті цього стає зрозумілим контрастне змалювання Марії й Арїї у вірші, їх протилежний стосунок до поняття гріха й до спасіння людської душі.

Вірш, названий І. Величковським “Порядный непорядок”, є твором “складне помішаного порядку”, себто слова в ньому розміщені довільно, і читач повинен сам упорядкувати їх. Поет пропонує такий порядок слів у тексті твору:

*Отец дочер избра красну,
Сын матер возлюби благу,
Утѣшител невѣсту сниска чисту [1, 75].*

Вірш “Порядный непорядок”, на нашу думку, втілює провідну барокову ідею про несталість, хаотичність, мінливість буття, яке складається, як і наведений автором хаотичний текст, з безлічі різних частин. Відтак ідеться про потребу збагнути світ, відновити втрачену гармонію.

“Єдиногласный” вірш І. Величковського заснований на повторі літери **О**, яка, окрім того, виділяється графічно:

*СлОвО плОтОнОснО
МнОгО плОдОнОснО [1, 75].*

Цей короткий вірш автор коментує іншим двовіршем, який розкриває суть попереднього: слово – Божий витвір, тому воно “плотносно”; кожен з нього може мати поживу, тому воно “плодоносно”.

У цьому вірші автор уповні використав можливості букви. “Літера **О**,– як пише К. Борисенко,– це коло. Коло не має ні початку, ані кінця, так само, як необмеженими є й можливості слова” [2, 346]. Додамо, що коло символізує також безкінечність світобудови, єдиним творцем якої є Бог, тому він присутній в усьому, як буква **О** в наведеному вірші.

“Єдинопадежный” вірш у Величковського побудований так, що всі рядки його закінчуються на -анна (за авторським визначенням, “в єдино сєє імя АННА впадают” [1, 75]). У такий спосіб поет підкреслює велику місію цієї жінки, що народила Пречисту. Поет подає фігурне зображення вірша у вигляді куща (чи полум’я), де кожен рядок нагадує гілку чи язик вогню. Анна у творі наділена всіма християнськими чеснотами: “избранна”, “порока странна”, “Богу осанна”, „корѣнь сей купинѣ”. Цим самим поет творить культ Анни та самої Богородиці, указує читачеві коріння нашої духовної сутності.

І. Величковський створив один із найдосконаліших абеткових віршів в українській літературі. У нього не просто кожен рядок, а кожне слово вірша розпочинається наступною літерою алфавіту:

*Аз Благ Всѣх Глубина
Дѣвая Єдина
Живот Зачах Званным*

*Ісуса Избранным
Который Людей Мною
На Обѣд Покою
Райска Собирает,
Тунє ОУщедряет
Умне Фенікс Христе
Отче Царю Чисте,
Шефствуї Щедротами,
Матерє Молбами [1, 76].*

К. Борисенко зауважує, що за часів бароко “літерам ...надавалося містичне значення” [2, 343]. Про цю особливість барокового сприйняття літер як утаємничених знаків письма пише також сучасна дослідниця барокової поезії Б. Криса [4, 138–139]. Очевидно, Величковський убачав у кожній літері алфавіту сакральний зміст, пов’язуючи твір із євангельською історією. Не випадково одна його частина – це “мова пресвятої богородици”, а друга – це “мова наша ко Христу” [1, 76].

“Алфавіт – це шлях від початку до кінця, адже все має свій початок і кінець, вічний лише Бог. Кожна літера має своє значення: у староукраїнській мові назва майже кожної літери є словом. До того ж чимало літер мають числове значення. Тож Іван Величковський не просто вживає слова в алфавітній послідовності, кожне слово несе в собі глибокий зміст” [2, 344]. Перша частина вірша, за словами Б. Криса, – “це своєрідний код мови Пресвятої Богородиці” [4, 139], мова тієї, що поєднала в собі початок і кінець. Мову Пречистої передає людина, котра усвідомила суть свого земного призначення (служіння Богові) й намагається донести його до інших, які такого розуміння ще не мають. Недаремно друга частина вірша – це звернення людини до Ісуса Христа, через якого пролягає дорога до Бога. “Іван Величковський, – за словами К. Борисенко, – стверджує цим, що земний шлях людини – це дорога до Бога, до досягнення величі Творця” [2, 344].

Після азбучного вірша у збірці Величковського вміщено чотири акровірші – “акростихіси”, як називає їх сам автор. Перший із них своїми початковими літерами у рядках складає ім’я МАРІЯ, причому у контекст вірша введене словесне значення букв цього слова. Зміст вірша, як і його форма, цілковито підпорядкований задумові автора прославити ту, що “чиста єдина”, тобто Богородицю.

Другий акровірш побудований за тим же принципом, але літери тут є носіями певних числових значень, які автор пояснює так: “М значит «четыредесят», А – «еден», Р – «сто» и проч.” [1, 77]. Літери з їх числовими значеннями входять у текст вірша, наприклад:

*М. денми землю одождливый
А. тойдже, Маріє, бог сын твой правдивый* [1, 77].

Вірш написано від імені жінки, яка просить правдивого Бога прийняти і її в числі інших під свою опіку.

Третій акровірш оформлений так, що ім’я МАРІЯ складається не з початкових літер, а зі складів, кожному з яких дається пояснення:

*МА – мати блага, РІ – риза драга, Я – яже нас крыет,
МА – малодушных, РІ – ризонужных, Я – як руно грѣет* [1, 77].

У змісті вірша виразно висловлена турбота Марії про грішників. У короткому двовірші автор вдало використовує епітети (“блага”, “драга”), порівняння (“як руно грѣет”), що свідчать про побожне ставлення до Богоматері.

Останній акровірш формально нагадує “згожаючийся” вірш Величковського, з тією різницею, що в середньому рядку розміщені не слова, а літери імені МАРІЯ, спільні для двох суміжних рядків:

*арія з одила суса даме
М А Р І А
нѣз ггели адуйся чти врааме* [1, 77].

За змістом вірш суголосний з іншими творами на честь Богородиці.

Вірш “жартовний”, за визначенням самого автора, “не о пресвятой богородици, тылко для штучки поетицкой тут ся положили” [1, 78]. Жарт його полягає в тому, що текст, прочитаний у напрямку зліва направо, викликає сміх і здивування несерйозністю повчань. Однак, коли прочитати слова першого рядка попарно зі словами другого рядка, а третього – з четвертим, то відкривається інший сенс, правдивий:

*Остав молитву, детство растли, злых чти, друже,
Лѣность люби, сохраняй злость, лай добрых, дуже* [1, 78].

Звертає на себе увагу структура цих прохань-наказів, де акцент падає на дієслова: “остав”, “люби”, “сохраняй” тощо. “Внутрішній” зміст цього вірша-жарту, на нашу думку, значно глибший, аніж може

здатися на перший погляд. Усі настанови тут стосуються як християнської, так і загальнолюдської моралі. Форма вірша свідчить про можливість вибору людиною шляху – істинного чи хибного. Причому останній, що веде до порушення принципів моралі, не потребує зусиль, зручний і випробуваний (йому відповідає звичайне читання – в горизонтальному напрямі), у той час як істинний (читання по вертикалях) потребує від людини певних зусиль.

“Жартовний” вірш, як і деякі інші твори Величковського (чотиригранний, “єдинопадежний”, перший акровірш), за спостереженням В. Шевчука, може читатися зліва направо і справа наліво, як словесний рак, хоча автор не вказує на це в ремарках. Таким чином цей вірш, як і ряд інших, становить собою перетин двох жанрів курйозної поезії. Як стверджує О. Ткаченко, “Накладання кількох жанрів в одному вірші є досить розповсюдженим явищем в курйозній поезії, викликаним прагненням поетів до синтезу, ускладнення своїх творів, своєрідним підняттям “планки” для розуміння читачем, а з іншого боку, спробою створити ефект магичності та надприродності...” [6, 89].

Достойним внеском Івана Величковського у “творення Богородичного культу як явища українського літературного бароко” [4, 138] можна вважати 26 віршів, які визначені автором як “Программа. Анаграмма. Епиграмма”. Програмою в усіх 26 зразках є ім’я Богородиці – МАРІЯ, анаграми творять слова з літер цього імені, а епіграммами є вірші (дво- або чотирирядкові) на похвалу Матері Божої, що включають задані анаграми. Наприклад:

МАРІЯ

РАЯ МИ

Марія єст надежда РАЯ, МИ єдина,

Сія ми рай обрѣсти упросит у сына [1, 78].

Зміст цих віршів продиктований загальноприйнятим на той час релігійним каноном: Марія в них постає надією раю, раєм мисленим, чистою і святою; її ім’я – “*раями насажденно*”, “*над всѣ роскоши возлюблено*”, “*прекрасно*”, “*не Р (сто) раз, леч без числа паче солнца ясно*” тощо.

Цікавим із погляду змісту й форми є “многoprименителный” вірш. У ньому слова можна переставляти в будь-якому напрямку, а головна думка є незмінною:

*Яко ниву рясно плоды украшают,
Тако Дѣву красно роды ублажают.
Ниву рясно плоды украшают яко,
Дѣву красно роды ублажают тако* [1, 83].

І. Величковський зауважує, що римляни цю форму вірша звали “протеусом”, тобто давали йому ім’я морського бога Протея, який мав здатність постійно міняти свій зовнішній вигляд [7, 412]. На думку К. Борисенко, “Цим віршем автор прагне ствердити думку, згідно з якою істина завжди одна, а слова здатні відобразити лише різні її нюанси” [2, 345].

У збірці І. Величковського вміщено чотири лабіринти у формі квадрата. На нашу думку, віршами їх можна вважати лише умовно, оскільки основою їх побудови є постійне повторення одних і тих самих слів (Марія, Ісус), розбитих на літери. При цьому початкова літера М імені Марія творить форму ромба або двох діагоналей, що перетинаються :

Лабиринт 1
*я і р а М а р і я
і р а М с М а р і
р а М с у с М а р
а М с у с у с М а
М с у с І с у с М
а М с у с у с М а
р а М с у с М а р
і р а М с М а р і
я і р а М а р і я* [1, 84].

О. Ткаченко висловлює гіпотезу про пов’язаність літературного лабіринту з реальними лабіринтами, зокрема з їх символікою [6, 90]. “Цей сакральний символ, втілений у довершену мистецьку форму,— на думку дослідниці,— вчить шляху сходження до істини через пастки і складнощі лабіринту людського життя” [6, 91–92].

Віршований “столп” І. Величковського будується за принципом збільшення кількості слів у рядку. За змістом – це поетичне звернення до Діви Марії, яка для поета – “диво всей земли”, з проханням прийняти його хвалу, виражену у скромній словесній формі. Автор підкреслює, що достойно прославити Богородицю не може ніхто, бо її слава – “*выше всѣх земных И над небесных благоприемных жителей умы*” [1, 85]. Богородиця наділена всіма чеснотами святих: вона

“первая во бозѣ”, “присно блажима”, “столп славы”, “дивнѣйшее міру над седм дивов диво”. Прикметно, що поет порівнює славу Богородиці з сімома дивами світу, які приречені на загибель, а її “столп крѣпости вовѣки будет пребывати” [1, 85]. Як бачимо, зміст вірша відповідає його формі, створюючи разом із нею гармонійну цілісність.

У вірші під назвою “пресѣкаемый” І. Величковський максимально використовує можливості графіки та шрифту. Це вірш, за авторським визначенням, “который єдни імена присѣкши, другіє імена посреде их помѣщает”. При цьому літери розірваних імен виділяються жирним шрифтом:

МногАя Из не СУщых Созда сеи твоРенІА

ДаДѢм ХеРувиМскую ТОму пѢСнь хВАленіа.

МАю Миру дАТИ Радость І соДѢлоВАти слАдость [1, 85].

У цьому вірші ім'я Ісус розміщене між літерами імені МАРІА ДѢВА, ніби оповите ним з обох боків. На нашу думку, в такий спосіб автор символічно хотів показати турботу Богородиці про свого сина та їх духовну спорідненість.

Вершин майстерності І. Величковський досягає у двох акровіршах, які завершують збірку “Млеко”. Виділяючи графічно окремі літери, поет прагне зафіксувати у вигадливій формі власне авторство. При цьому, з одного боку, ним керує прагнення до самоствердження, а з іншого – намагання не відійти від курйозної форми та християнського змісту попередніх творів. Свій задум поет успішно реалізує у трирядковому акровірші. Прославляючи Ісуса Христа і Богородицю, він двічі вводить у текст своє прізвище:

Ісуса Христа ВЕЛИЧайМО, яко Ввесь єст СладКІЙ знаймо.

Із несОздАННа отца возсіявий чисте,

ВЕЛИЧАю з матКОю тя, ВсеСладКІЙ Христе [1, 86].

У формі загадки написаний другий акровірш, у якому автор сам дає ключ до розгадки:

НАстрОЙ навспак цинобру. Если угадаєш,

ГошИИ Кто з Сих? ВОЛК ЧИ ЛЕВ?

То мене познаєш [1, 86].

Прізвище та ім'я поета тут читається у зворотному порядку. Вірш хоч і не має християнського змісту, однак образи вовка і лева відомі у християнській символіці.

Підсумовуючи, зазначимо, що своїми віршами зі збірки “Млеко” Іван Величковський переконливо доказує, що курйозна форма цілком придатна для передачі християнського змісту та філософських проблем епохи бароко. Для поета характерна копітка робота з текстом, словом та його частинами (складами, літерами). Формі віршів (лабіринту, стовпу, квадрату) він надавав містично-символічного значення. Використовуючи необмежені можливості слова, мови, автор намагався не лише прославити Богородицю, Христа, а й вирішити складні проблеми буття, вказати людині шлях до істини, до гармонії з Богом і світом.

Література

1. Величковський Іван. Твори / Підгот. тексту та комент. В. П. Колосової та В. І. Кречотня.– К.: Наук. думка, 1972.– 192 с.
2. Борисенко К. Курйозні вірші Івана Величковського // Київські полоністичні студії. Українсько-польські літературні контакти доби бароко: Зб. наук. пр.–Т. VI.– К., 2004.– С. 341–347.
3. Колосова В. П., Кречотень В. І. До питання про життя і творчість Івана Величковського // Величковський Іван. Твори.– К.: Наук. думка, 1972.– С. 16–36.
4. Крися Б. Пересотворення світу. Українська поезія XVII–XVIII століть.– Л.: Свічадо, 1997.– 216 с.
5. Купер Дж. Енциклопедія символів.– М.: Наука, 1995.– 212 с.
6. Ткаченко О. Лабіринти барокової поезії: жанр і символ // Пам'ять століть.– 1998.– № 4.– С. 87–92.
7. Словник імен, назв, термінів // Українські гуманісти епохи Відродження. Антологія: У 2 ч.– Ч. 2.– К.: Наук. думка; Основи, 1995.– С. 370–429.
8. Шевчук В. Іван Величковський та Києво-Чернігівська поетична школа другої половини XVII століття // Укр. мова та л-ра.– 2001.– Ч. 43.– С. 3–12.

УДК 821.161.2'06.09

Ірина Констанкевич

ТРАГІЗМ ЯК ВИЩА ТОЧКА В ЕСТЕТИЧНІЙ ІЄРАРХІЇ ХУДОЖНЬОГО СТИЛЮ НОВОЇ ЕПОХИ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ 20-Х РОКІВ ХХ СТ.)

На матеріалі української літератури 20-х років ХХ ст. охарактеризовано засоби творення характеру, який би міг стати носієм національного стилю, зокрема характеру трагічного, синтетичного і смислетворчого.

Ключові слова: характер, герой, трагізм, національний стиль.